

Europiniai kultūros kontekstai, arba kultūros ateitis šiandien

Rita Repšienė

Jei drąsa tave apleis – pakilk virš savo drąsos.

Emily Dickinson

Europos užduotis yra perduoti kiekvienam mokymosi vieniems iš kitų meną.

Hans-Georg Gadamer

Šie metai kaip stebuklinga lazdele mostelėjus apipylė mus gausybe įvykių, orientyrų, gairių, strategijų ir pažangų, kurių dauguma taip ir liko tarp kuriančiųjų sumanias „sėkmės vizijas“, palikdamos mus šviesioje iliuzijų tamsumoje be galimybių reabilituoti mūsų ateitį. Tačiau viltis kaip plačiai žinomas reiškinys turi teisę egzistuoti, nepaisant sudėtingų laikų, globalizacijos iššūkių ir pavojų, naujų medijų įtakų, ideologinių kultūros diskriminacijos procesų ir vizualinių menų viską okupuojančios invazijos, kultūra yra ta erdvė, kuri gali suteikti ateičiai vertingų ir prasmingų pokyčių.

Tai patvirtino ir Europos kultūros forumas, kuris rugsėjo 8–11 d. vyko Vroclave, buvo organizuotas siekiant paminėti Lenkijos pirmininkavimą Europos Sąjungoje ir ruošiantis Vroclavui tapti Europos kultūros sostine 2016 m.

Kongreso garbės komiteto nariais buvo mūsų vertinamas semiotikas, Bolonijos universiteto profesorius Umberto Eco, garsus Izraelio rašytojas Amoso Ozo, belgas, performansų kūrėjas, skulptorius, piešėjas, teatro režisierius, choreografas,

operų statytojas, scenografas ir dramaturgas Janas Fabre, lenkų kompozitorius ir dirigentas Krzysztofą Pendereckis, lenkų poetas, prozininkas, dramaturgas ir scenaristas Tadeusz Różewicz, anglų kino režisierius, prodiuseris, rašytojas ir aktorius Alanas Parkeris, čekų politikas, poetas, disidentas Vaclavas Havelas, lenkų režisierius Andrzejus Wajda. Garbės dalyviais buvo pakviesti anglų muzikantas, muzikos teoretikas ir įrašų prodiuseris Brianas Eno (beje, dalyvavęs Vilniaus Europos kultūros sostinės baigiamajame koncerte, kai 2009 m. gruodžio 29 d. Vilniaus oro uoste gyvai atliko savo kompoziciją „Music for Airports“), lenkų roko muzikantas, vokalistas, gitaristas ir kompozitorius Arturas Rojekas, lenkų teatro režisierius, scenografas, grafikas ir teatro dramaturgas Krystianas Lupy, kultinės britų grupės „Radiohead“ gitaristas, kompozitorius ir atlikėjas Jonny Greenwoodas, lenkų tapytojas ir skulptorius Mirosławas Bałka, lenkų fotografas ir videomenininkas Zbigniewas Libera, lenkų meno istorikė, kritikė ir kuratorė Anda Rottenberg, lenkų tapytojas Wilhelmas Sasnalis. Visi

garbės komiteto nariai ir garbės dalyviai pasižymėjo ne tik organizaciniame darbe, bet buvo aktyvūs kongreso moderatoriai ir dalyviai.

Inauguracinę kalbą „Kultūra susivienijusioje Europoje“ tarė ir savo naujausią knygą *Culture in Liquid Modernity* pristatė žymiausias šių dienų sociologas ir filosofas Zygmuntas Baumanas. Tyrinėdamas kultūros sąvokos raidą, pagrindiniu tyrimo tikslu jis pasirinko analizuoti procesus, kaip kultūra buvo taikoma praeityje ir dabar, parodė raidos grėsmes ir galimybes. Profesorius Z. Baumanas suvaidino didžiulį vaidmenį rengiant kongresą nuo pat pradžių. Kultūros ir nacionalinio paveldo ministro iniciatyva buvo parašyta ir ši knyga. Ji buvo išleista Lenkijoje ir Jungtinėje Karalystėje šių metų pavasarį, kaip Lenkijos pirmininkavimo Europos Sąjungoje 2011 m. Nacionalinės kultūros programos dalis.

„Šventumas slypi mažiausiuose dalykuose, kaip Williamas Blake'as būtų pavadinęs Europos dvasią. Ji dažnai atiskleidžia parodant, kad tarp kalbos, kultūros ir visuomenės yra labai mažas atstumas, kad dvidešimt kilometrų įvairovės klausimui ir jos dalybos tarp dviejų visiškai skirtingų pasaulių... Europa žus, jei nekovos dėl savo kalbos, tautinių tradicijų ir socialinės autonomijos. Jei tai įvyks, bus pamiršta, kad Dievas gyvena smulkmenose.“

Profesorius Z. Baumanas aptarė ir knygoje išdėstytas temas, tarp jų Europos Sąjungos vaidmenį formuojant šiuolaikinę kultūrą, gilinant ryšius tarp kultūrų ir įvertinant globalizacijos poveikį menui ir politikai.

Po visų retorinių klausimų, pateiktų jo pranešime, buvo nubrėžtos ir ateities perspektyvos: kiek daug išminties reikėtų įgyti, kad mūsų bendras egzistavimas nešėtų naudą, ypač jei dalis Europos Sąjungos lėšų būtų skirta jos narių, kūrėjų ir rašytojų, darbų vertimams į kitas kalbas, kaip daugiatautės ir įvairialypės patirties liudijimams... „Asmeniškai aš esu įsitikinęs, kad tai būtų bene geriausia investicija į Europos ateitį ir savo misijos sėkmę“, – apibendrino Z. Baumanas.

Kongresas tapo neįtikėtina idėjų, temų, problemų moderavimo ir diskusijų vieta. Pradedant masių kultūros apžvalgomis („Jaunimas, medijos ir kultūra“ buvo lenkų kultūros tyrėjo Mirosława Filiciako pranešimo tema), inovatyviomis kultūros ir ekonomikos sąlyčio paieškomis, wikianarchijos, kaip laisvės kultūroje, aptarimu kultūra buvo pagrindinė visų diskusijų tema.

Naujos temos ir išvalgos nėra atribojamos nuo šiuolaikinio *mass media* konteksto, taip „Dingusiųjų kultūroje“ kvestionavimas buvo susietas su tarpdiscipliniškumo išskėlimu. „Kitų Europoje“ padėtis buvo susieta su galimybe suvokti, ką reiškia gyventi Europoje, kaip „europietiško charakterio“ sąvoka taikoma įvairiose nacionalinėse, lokaliuose ir religinėse bendruomenėse. Klausimas, kas yra Europoje užsienietis, skatina kalbėti ne tik apie Europos kultūrų ir religijų sambūvį, bet ir atsakyti į kitą klausimą, kaip spręsti imigracijos klausimą. Ar „europietiškas charakteris“ yra tik intelektualinis konstruktas?

Būtina pažvelgti į Europos įvairovės klausimą, ne tik iškeliant etninius ir religinius skirtumus, bet ir įvertinant

skirtumus tarp subkultūrų, kartų ir įvairios kompetencijos žmonių, taip pat apsvarstyti priežastis, kodėl tiek daug daugiakultūrės Europos šalininkų priešinasi tokiai daugiakultūriškumo sąvokai kaip tolerancija, kuri turėtų „veikti“ ir kasdieniame gyvenime, ir siekti, kad kultūros politika padėtų skatinti įvairių Europos kultūrų sambūvį.

Kongrese deklaruojamoje „Pavojingų ryšių“ tematikoje buvo diskutuojama apie galios ir kultūros santykius: sąvoka „minkštoji galia“ yra šiuolaikinės kultūros diskurso inicijuotas terminas. Tačiau kultūra kaip pasaulio kolonizavimo įrankis naudojama jau seniai. Kultūra yra „naudojama“ galia, kaip alternatyva nesmurtiniam elgesiui ir kaip ideologijų raiška. Kita vertus, šiam kultūros modeliui teikiama valdžios institucijų parama, kuri skatina ir populiarina meno ir intelektualinius pasiekimus siekiant valdžios ir galios. Ar šiuos santykius tarp galios ir kultūros lemia pavojingi ryšiai?

Meno ir mokslo dilema buvo aptariama „Rizikos laboratorijos“ diskusijose. Kokie skirtumai ir panašumai yra tarp mokslininko ir menininko, kuo skiriasi jų vaidmenys? Ar įkvėptas mokslo pasiekimų menas padeda populiarinti šiuos pasiekimus ar, priešingai, padaro juos paviršutiniškais, samprotaujant apie tai, kokius rizikingus vaidmenis pasirenka menininkas ir mokslininkas. Tokie terminai, kaip biotechnologijos, žaidimų teorija ir fraktalai, yra tapę menininko žodyno dalimi. Menininkai naudoja ir mokslo pasiekimus: išplėstas jo apibrėžtis, matematinius paradoksus ir antinomijas.

Naujosios medijos šiandien yra tapusios estetinių normų pokyčių katalizatoriu-

mi: jos suteikia galimybę ne tik pristatyti ir atkurti turinį (vaizdus, 3D animaciją), tačiau taip pat leidžia kurti alternatyvius pasaulius. Tikrovės vaizdavimo pokyčiai gali lengvai paveikti žmogaus tapatybę, labiau susiejant jį su technologijų galimybėmis. Vartotojas yra saistomas su naujomis technologijomis visose gyvenimo srityse: kūrybiškumas, mąstymo procesai ir vartotojo santykiai su kitais žmonėmis ir pasauliu yra tai, ko negalima atsisakyti. „Nauja kultūra, naujos medijos, nauja estetika“, kaip šio kibernetinio pasaulio prioritetai, kviečia diskutuoti, kaip technologinės plėtros veikia mūsų suvokimą ir pasaulio vaizdinius, kaip jos lemia mūsų santykius su supančiu pasauliu ir kaip jos pakeitė mūsų nepriklausomos *vis-à-vis* įrankius, kuriuos teikia naujų technologinių atradimų kūrėjai.

„Šiuolaikinės Europos užduotis, kaip sakė Hansas-Georgas Gadameris, yra perduoti mokymosi vieniems iš kitų meną. Norėčiau pridurti: Europos misija, arba tiksliau likimo, kuris laukia mūsų, bendromis pastangomis paversti šią misiją savo likimu“ buvo svarbiausia Z. Baumano postuluojuama prerogatyva, kuri tapo Europos kultūros kredo ir palinkėjimu kultūros ateičiai.

Europos kultūros kongresas išliks atmintyje kaip unikalus įvykis, per 300 menininkų ir žinomų intelektualų iš viso pasaulio susirinko viename Vidurio Europos mieste, skaitė paskaitas, kvietė į parodas, rengė koncertus ir šou, demonstravo filmus, rodė teatro spektaklius ir dalyvavo diskusijose. Pasak Bogdano Zdrojewskio, vieno iš kultūros kongreso iniciatorių, iškėlusio šūkį *Culture without limits*, Europos kultūros kongresas, inicijuotas

Lenkijos kultūros ir nacionalinio paveldo ministerijos, yra išskirtinis įvykis Lenkijai pirmininkaujant Europos Sąjungai ir plėtojant šiuolaikišką kultūros erdvę. Šis kongresas atrado daugybę naujų ir vertinusių pilietinių iniciatyvų, taip pat suvienijo nepriklausomas kultūrą kuriančias organizacijas, institucijas ir įstaigas.

Apskritai, aktyvus Lenkijos valdžios ir visuomenės dalyvimas Europos kultūros kongrese nebuvo tik formalus judesys, Lenkijoje kultūrai skiriamas žymiai didesnis dėmesys ir rūpestis. Neatsitiktinai kultūra yra prioritetinga šalies strategija ne tik popieriuje.

Pasirinkti kongrese prioritetai – kultūros studijos, jų dabartis ir ateitis, literatūra, teatras, muzika, politika, dailė, visa plejada įdomiausių Europos mokslininkų ir menininkų pavertė šį įvykį tikra kultūros švente.

Kuriant šiuolaikinės kultūros ateitį, svarbu ne tik plėtoti aktualias iniciatyvas, bet ir drąsiai, atsakingai ir inovatyviai reikšti ir formuoti nacionalines kūrybines galias, skatinti kultūros ir kūrybinių industrijų sektorius, kaip kūrybiškumo varomąsias jėgas, panaudoti pažangiausias tvarias technologijas, skaitmeninimą, vizualizacijos galimybes, „kad kultūros turinys būtų prieinamas internete“, kaip ir plėtojama bendroje Europos Sąjungos kultūros politikoje.

Visa audiovizualinė Europos kultūros kongreso medžiaga yra paskelbta internete http://www.culturecongress.eu/en/wroclaw/ecc_inauguration ir prieinama kiekvienam, tik reikia vadovautis šiuolaikinėmis prerogatyvomis: „Tiesa ar drąsa?“, kad drąsiai priimtume visus keliamus iššūkius ir būtume aktyviais kultūros dalyviais, o ne tik kultūros apsuptyje.